

ΕΤΗΣΙΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ «ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ»

Υπεύθυνη: Ευτυχία Γυπαράκη

Ημέρα και Ώρες Συναντήσεων: κάθε Δευτέρα, 20:45 - 22:00

Θεματολογία με περιλήψεις

Θεματολογία
Η αρχή και οι Αρχές της Ψυχανάλυσης
<p>Κατά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα οι συνθήκες στην πολυτάραχη Ευρώπη έχουν πλέον ωριμάσει για να μετατοπισθεί το βάρος της μελέτης των ανθρώπινων ζητημάτων από τους πολέμους και τις σωματικές απώλειες στην αφαιρετική των ψυχικών συμβάντων και σε μια πορεία προς μια αναγέννηση και συνέχιση του Ευρωπαϊκού τρόπου ζωής. Αυτή η πορεία κατά τον 20 αιώνα είχε πολλές μεταπτώσεις αλλά ταυτόχρονα εδραιώθηκε ευρύτατα και ο ρόλος της ψυχανάλυσης. Η επιτομή της αφηρημένης σκέψης σε κλινικό επίπεδο εκφράσθηκε με τον καλύτερο τρόπο από τον Βιεννέζο γιατρό Sigmund Freud. Ο εν λόγω νευρολόγος μελετητής ανύψωσε το θέμα του αγνώστου μέρους της ανθρώπινης φύσης του αποκαλούμενου ασυνειδήτου που καταταλαιπωρούσε τον ψυχιατρικό ασθενή στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο. Ο Freud αποκάλυψε ασυνείδητο αυτό το οποίο το βιολογικό-νευρολογικό εργαστήριό του αδυνατούσε να συλλάβει παρά την άκρως παθολογική διάσταση την οποία εξέφραζε το άτομο/ασθενής απευθυνόμενος στο γιατρό του.</p>
Αντιστάσεις στην ψυχανάλυση
<p>Ο Freud από νωρίς αντιλήφθηκε ότι η παραδοχή της ύπαρξης του αγνώστου και του ασυνειδήτου ήταν κάτι το απαράδεκτο και σε κάθε περίπτωση θα χρειαζόταν μεγάλη προσπάθεια για να γίνει αποδεκτό από τον μέσο ασθενή που αντιμετώπιζε ψυχολογικά προβλήματα τα οποία παρουσιάζονται σαν να ήταν οργανικής αιτιολογίας. Όταν όμως η έννοια του ασυνειδήτου συνυφάνθηκε με την έννοια της σεξουαλικότητας, τότε μπόρεσε να γίνει περισσότερο κατανοητός ο λόγος για τον οποίο ο κάθε άνθρωπος δυσκολευόταν στην ελεύθερη παρουσίαση υλικού προερχόμενο από το ασυνείδητο του. Αυτό είχε τεράστιες δυσκολίες αλλά ταυτόχρονα και μεγάλη έλξη ως προς την πιθανότητα ανεύρεσης της ατομικής του αλήθειας. Συνεπώς, οι <u>αντιστάσεις</u> που διαπιστώθηκαν κατά την εφαρμογή της νέας θεραπευτικής μεθόδου του Freud που την αποκάλυψε «ψυχανάλυση» οφείλονται κατά κάποιο ενδιαφέροντα, αλλά και μυστηριώδη τρόπο στη σεξουαλικότητα με την ευρύτερη έννοια της ικανότητας προς διέγερση την οποία κατέχει. Όμως η σεξουαλικότητα φανερώθηκε στην πράξη ως μια εξαιρετικά πολύπλοκη ανθρώπινη διάσταση που με όρους λογικής αντιμετωπιζόταν μέσω αμυνών και αντιστάσεων οι οποίες θεωρήθηκαν ότι εν πάση περιπτώσει δεν θα ήταν δυνατόν να έχουν μια προέλευση παρά μόνο βιολογικής δόμησης παρά το ότι προέρχεται από το άυλο ασυνείδητο.</p>
Τα γραπτά για την ψυχαναλυτική τεχνική 1904-1913
<ul style="list-style-type: none">
• Η μέθοδος
• Η διαδικασία και το πλαίσιο
• Μεταβίβαση και αντιμεταβίβαση
• Ανάμνηση – επανάληψη και επεξεργασία

Οι αντιστάσεις στην επανεμφάνιση ασυνείδητου υλικού στη συνείδηση δεν αναφέρονται σε ένα κενό χώρο του συνειδητού, αντίθετα αναφέρονται με απόλυτη καθαρότητα στο χώρο αφενός μεν της συνείδησης αυτού του ίδιου του υποκειμένου, αφετέρου δε στη διαπροσωπική σχέση με κάποιο άλλο αντικείμενο και στη συγκεκριμένη περίπτωση τον αναλυτή. Όμως κάθε κατάσταση συνειδητότητας έχει μέσα της την ύπαρξη κάποιου πρωτογενούς αντικειμένου, οι αντιστάσεις αφορούν κατά βάση διαπροσωπικές σχέσεις φαινομενικά συνειδητοποιημένες αλλά ταυτόχρονα φανταστικές. Ο Freud εκμεταλλευόμενος την ύπαρξη αντικειμένων επί των οποίων αντιστέκεται το ασυνείδητο υλικό και οι αναμνήσεις του ασθενούς, περιέγραψε την έννοια της μεταβίβασης. Όσο δε ο αναλυτής συμμετέχει στην ανωτέρω διαδικασία σε συνειδητό/ασυνείδητο επίπεδο αναφέρθηκε στην έννοια της αντιμεταβίβασης. Η ανωτέρω νεοτερμινιστική θεώρηση της θεραπευτικής διαδικασίας άνοιξε το δρόμο της ψυχανάλυσης σε ολόκληρο το φάσμα των διαπροσωπικών σχέσεων πολύ πέρα της ψυχιατρικής επιστήμης και παθολογίας.

Οι σχέσεις μεταξύ των συστημάτων – ασυνείδητο – προσυνειδητό – συνειδητό – α' μέρος

- Η τοπική άποψη
- Το ασυνείδητο
- Η τοπική και η δυναμική άποψη της απώθησης
- Η σύγκρουση ανάμεσα στο Εγώ, στο Αυτό και στο Υπερεγώ
- Η σχάση του Εγώ

Μέσα από ασυνείδητες διαδικασίες αναβλύζει και οργανώνεται διαρκώς η παρουσία ενός νέου σχηματισμού του Εγώ το οποίο κατέστη δυνατό να περιγραφεί μετά από μεγάλη προσπάθεια του Freud. Το Εγώ είναι ο ενδιάμεσος σταθμός των λιβιδινικών δράσεων (ενστίκτων) του εσωτερικού χώρου του υποκειμένου και των εξωτερικών επιδράσεων. Αυτό, ως ρυθμιστικός παράγοντας της λειτουργικότητας του ψυχισμού, συγκροτεί στην καλύτερη των περιπτώσεων μια πραγματικότητα ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για τον καθένα, αλλά και μια συγκρουσιακή διαλεκτική όταν τα ερεθίσματα δεν μπορούν να συγκροτηθούν με επάρκεια ως μέρος της πραγματικότητας με τάση προς μια αντικειμενικοποίηση. Αναγνωρίζοντας ο Freud την τεράστια ευθύνη του Εγώ και την ανάγκη αμυντικής δόμησης της ύπαρξής του προχώρησε στην περιγραφή ενός βοηθητικού Υπερεγώ ως φαινομενικά ανεξάρτητη οντότητα, η οποία θα ανελάμβανε συγκεκριμένα καθήκοντα δεδομένα και αδιαμφισβήτητα τα οποία υπερέβαιναν την διαλεκτική συγκρότηση του Εγώ. Μάλιστα, όταν το Εγώ θα αντιδρούσε στη λειτουργικότητα του Υπερεγώ το δεύτερο (το Υπερεγώ) θα ήταν άκρως επικριτικό και διορθωτικό επί του πρώτου (Εγώ). Αυτό θα μπορούσε να καταλήξει ακόμα και σε κατάτμηση του Εγώ ώστε να χαθούν σημαντικά λειτουργικά κομμάτια του ψυχισμού του υποκειμένου προς όφελος ενός αποτελεσματικότερου Εγώ. Είναι προφανές ότι η φιλοδοξία του Freud για την κατανόηση της δομής του Εγώ θα είχε συγκλονιστικές συνέπειες για την ανθρώπινη ψυχοπαθολογία αν και όποτε αυτή συγκροτούταν.

Οι σχέσεις μεταξύ των συστημάτων – ασυνείδητο – προσυνειδητό – συνειδητό – β' μέρος

Πέραν του Εγώ και του Υπερεγώ, υπάρχει μια ακόμα διάκριση που περιεγράφηκε από τον Freud ως προσυνειδητό. Επειδή η βιαιότητα του ασυνείδητου είχε διαχρονικά συνδεθεί με δύσκολες καταστάσεις που ήταν μη ελεγχόμενες από το Εγώ κατέστη προφανές ότι μια επιπλέον δομή καθόριζε τουλάχιστον ως ένα βαθμό την εγωτική λειτουργία. Τότε ο Freud αποφάνθηκε ότι υπάρχει μια λειτουργία φίλτρου εντός του ψυχισμού, έτσι ώστε ερεθίσματα μη εύκολα αναγνωρίσιμα από το Εγώ να μη τους επιτρέπεται ελεύθερα η είσοδός τους στη συνείδηση. Έτσι το προσυνειδητό μπορούσε να αποτελεί μια πρώτη διαδικασία επιλογής των ερεθισμάτων από το Εγώ και ταυτόχρονα έναν τόπο συγκέντρωσης ερεθισμάτων τα οποία θα περίμεναν υπομονετικά την ενδεχόμενη είσοδό τους κατόπιν μιας συγκρότησής τους αποδεκτής προς περαιτέρω επεξεργασία.

Μια νέα ματιά στην ψυχοπαθολογία

- Οι ψυχονευρώσεις άμυνας
- Η σεξουαλικότητα στην αιτιολογία των νευρώσεων
- Εκ των υστέρων

Από τη στιγμή που το σεξουαλικό ένστικτο δεν μπορεί να εκφραστεί ελεύθερα και με δεδομένη τη δύναμή του είναι φυσικό επόμενο ότι θα βρεθούν εναλλακτικοί και υποκατάστατοι τρόποι της εμφάνισής του. Οι τρόποι αυτής της εμφάνισης συνιστούν αυτό που περιγράφεται ως νεύρωση ή ψυχική νόσος εν γένει. Επιμέρους διαφοροποιήσεις θεωρητικού επιπέδου επ' αυτού του θέματος είναι πολλές αν και η κλινική διάσταση του ζητήματος συνοδεύεται πάντοτε από διαταραχές του ενστίκτου. Συνήθως μιλάμε για την libido, ως την εκπροσώπηση του ενστίκτου στην κλινική πράξη. Μεταξύ της ασυνείδητης επιθυμίας που έχει πάρει λιβιδινική μορφή έντασης και την πραγματική αναγκαιότητα που εκφράζεται ως ο αποδεκτός τρόπος μιας επιθυμίας βρίσκεται η άμυνα με σκοπό να ρυθμίσει τη σχέση μεταξύ των δύο καταστάσεων.

Όλα αυτά είναι πιθανόν να βαίνουν καλώς μέχρι του σημείου εκείνου που θα υπάρξει διαταραχή αυτής της ισορροπίας και εκ των υστέρων θα αναγκαστούμε να διερευνήσουμε που βρίσκεται χρονικά η διαταραχή στην εξέλιξη των πραγμάτων και ποια έχει υπάρξει η πορεία της. Τότε διαπιστώνουμε την ύπαρξη τριών κύριων διαταραχών: της ιδεοψυχαναγκαστικής νεύρωσης, των πραγματικών νευρώσεων (αγχώδης νεύρωση και νευρασθένεια) καθώς επίσης των ψυχώσεων και των μεθοριακών διαταραχών. Οι δύο τελευταίες θεωρήθηκαν από τον Freud ότι χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισης εξαιτίας της κατάτμησης του Εγώ την οποία επιφέρουν και ως αποτέλεσμα έχουμε ριζικές ανακατατάξεις εντελώς διαφορετικού χαρακτήρα από τις προ υπάρχουσες ψυχοσυγκρούσεις. Οι εν λόγω κλινικές καταστάσεις θεωρήθηκαν ως διακινούμενες κατά βάση από ναρκισσιστικό πληθωρισμό.

Η δυσκολία αποδοχής των ενστίκτων

Το ερώτημα για τη φύση της προέλευσης των ενστίκτων είναι απόλυτα εύλογο και έχει ευρύτατα τεθεί εξ αρχής στο χώρο της ψυχανάλυσης. Άλλωστε αυτό είναι καθόλα φυσιολογικό και βιολογικά αποδεκτό εφόσον αντιπροσωπεύει την κατάσταση του ατόμου σε μια προγενέστερη μορφή – ενδεχομένως νηπιακή- που προσομοιάζε λιγότερο με πολιτισμένο ανθρώπινο όν. Υπάρχει όμως ένα δεδομένο αγνώστου κατά βάση αιτιολογίας, αν και ο Freud όπως θα δούμε έχει διατυπώσει συγκεκριμένες υποθέσεις επ' αυτού. Αυτό το δεδομένο καθιστά την αποδοχή των ενστίκτων και ταυτόχρονα τη διαβεβαίωση στην ενήλικη ζωή για τον πολιτισμένο άνθρωπο ανέφικτη. Ο τεχνικός όρος με τον οποίο περιγράφεται το ανέφικτο της αποδοχής των ενστίκτων φέρεται ως η λιβιδινική διάσταση του Οιδιπόδειου Συμπλέγματος. Εν προκειμένω καλούμαστε να μελετήσουμε και να αποδεχτούμε ότι η σεξουαλική σχέση μεταξύ γονέων και παιδιών είναι μια κοινωνικά απαράδεκτη εκδοχή η οποία ξεκινά ως ενστικτική κατάσταση αλλά σύντομα καταλήγει να 'ναι κάτι προσομοιωτικό του ενστίκτου που αποκαλείται λιβιδινική κατάσταση για το υπόλοιπο του ανθρώπινου βίου. Κατά συνέπεια, ένας τεράστιος κύκλος ψυχικών εκδηλώσεων με επικέντρωση στην πορεία της libido αρχίζει να περιγράφεται με όλες τις κλινικές της προεκτάσεις.

Το Εγώ και το Αυτό – α' μέρος

- Το Υπερεγώ (ή ιδανικό του Εγώ)
- Το Εγώ και η σύγκρουση μεταξύ ενόρμησης ζωής και ενόρμησης θανάτου
- Αρνητική θεραπευτική αντίδραση και μελαγχολικό Υπερεγώ

Από την στιγμή κατά την οποία το ένστικτο δεν του επιτρέπεται να πρωταγωνιστήσει στην εν γένει ανθρώπινη κατάσταση την οποία βιώνουμε με τον όρο ενηλικίωση και δεν μπορεί να εκφραστεί παρά μόνο λιβιδινικά δημιουργείται ένας σχηματισμός φαντασιωτικού περιεχομένου καλά οργανωμένος ο οποίος έχει συζητηθεί υπό τον όρο Εγώ. Ως αντιρρόπιση δε αυτού και προκειμένου να καταγραφεί η δράση του ενστίκτου ένας άλλος σχηματισμός αποκαλείται Αυτό. Η δυναμική όμως αυτών των δύο χώρων θα ήταν πάντοτε υπέρ του Αυτό αν δεν υπήρχε μια επικουρική και συμπληρωματική διάσταση της σχηματοποιημένης περί της δομικής φαντασίωσης του ψυχισμού αποκαλούμενη Υπερεγώ και στο οποίο έχουμε εν συντομία ήδη αναφερθεί. Από αυτό τον τρισδιάστατο δομικό ψυχισμό άλλες φορές λόγω των δυναμικών αλληλεπιδράσεων τους καλούμαστε να συζητούμε με όρους ενόρμησης ζωής και άλλοτε με όρους ενόρμησης θανάτου. Οι δύο αυτοί όροι δεν σχετίζονται ούτε με τη ζωή καθ' εαυτή ούτε με το βιολογικό θάνατο καθ' αυτό. Π.χ. κατά την ψυχανάλυση η επιμονή στην ενόρμηση θανάτου λαμβάνει την κλινική της διάσταση

αποκαλούμενη αρνητική θεραπευτική αντίδραση μεταβιβαστικού χαρακτήρα.

Το Εγώ και το Αυτό – β' μέρος

Το Εγώ και το Αυτό στα οποία αναφερθήκαμε στην προηγούμενη συνάντηση έχουν συγκεκριμένες λειτουργίες. Το Εγώ ρυθμίζει κατά βάση τα πάντα όσο αφορά το ψυχικό όργανο στη σχέση του είτε με τον εξωτερικό κόσμο είτε με το εσωτερικό κατασκεύασμα αναφερόμενο ως libido . Επειδή δε το προαναφερθέν που το αποκαλέσαμε Αυτό είναι μη ελεγχόμενο και χρονικά απροσδιόριστο, το Εγώ διαρκώς πρέπει να βρίσκεται σε επιφυλακή υπό την μορφή αμυνών οποίες δυναμώνοντας το ή κάτω από ορισμένες συνθήκες το εμπλουτίζουν και ταυτόχρονα το απαλλάσσουν από οτιδήποτε μπορεί να διαταράξει την αρμονική λειτουργικότητα του Εγώ το οποίο όπως είναι φυσικό κατέχει υποσυστήματα που μπορεί ανάλογα με τις περιστάσεις να μπαίνει είτε σε αναστολή είτε σε επανανεργοποίηση.

Οι μηχανισμοί άμυνας του Εγώ

Κατά βάση το Εγώ όπως και όλα τα πράγματα στη φύση κινείται σε τρεις διαστάσεις. Είναι η διάσταση της αποδοχής ενός ερεθίσματος, της απόρριψης ενός ερεθίσματος και της διαχείρισης των ερεθισμάτων μέσα σε χρονικά πλαίσια. Η ένταση υπό την οποία λαμβάνουν χώρα οι ανωτέρω τρεις διαδικασίες και η επιλογή από το Εγώ της κάθε μιας από αυτές ποικίλει από περίπτωση σε περίπτωση. Το Εγώ αρνείται να ασχοληθεί με ερεθίσματα που καθίσταται επικίνδυνα για την ομαλή λειτουργία του ψυχιισμού. Το πετυχαίνει αυτό μέσω της απώθησης. Όμως άλλες φορές απωθεί τα εν λόγω ερεθίσματα μερικώς και άλλοτε ολικώς. Τέλος σε άλλες περιπτώσεις τα συνδυάζει, τα ενσωματώνει και μετριάζει την επίδραση τους πάνω του. Επίσης τμηματοποιούνται από το Εγώ έτσι ώστε να γίνονται ευκολότερα αποδεκτά. Υπό αυτή την έννοια παρατηρούμε ότι το Εγώ λειτουργεί εντός του πλαισίου των αμυνών της άρνησης, της απώθησης, της εκλογίκευσης, του αντιδραστικού σχηματισμού, της σχάσης, της προβολής και της προβλητικής ταύτισης. Υποδιαιρέσεις αυτών των κύριων αμυνών μπορούν και εξετάζονται χωριστά.

Το Εγώ και η ψυχολογία των μαζών

- Η αγάπη, η ταύτιση και το ιδανικό του Εγώ
- Χαρακτηριστικά της ψυχολογίας των μαζών

Σε ψυχολογικό επίπεδο υπάρχει πάντα το ερώτημα ποια είναι η σχέση του ασυνειδήτου με τις ομάδες των ατόμων σε αντιδιαστολή με το ένα και μοναδικό άτομο. Για πρώτη φορά ο Freud ασχολείται σε κλινικό επίπεδο με το φαινόμενο της επιρροής που έχει ένα κοινωνικό σύνολο ή μία ομάδα ανθρώπων επί του υποκειμένου. Μπορεί το κουρασμένο Εγώ του υποκειμένου να θέλει να παλινδρομήσει, σαν να θέλει να υποταχθεί, σαν να θέλει να βρεθεί σε μια ονειρική κατάσταση, σαν να θέλει να υποστεί ύπνωση και αποποιείται μέρος του εαυτού του και δίνει την ευθύνη των δικών του πραγμάτων στην ομάδα, στην κοινωνία, στην παρέα ή σε κάποιον ηγέτη που έχει επιλέξει. Αυτή η παλινδρομική του κατάσταση προσομοιάζει με την παιδική του ζωή και την εξάρτηση του από τα πρώιμα γονεϊκά αντικείμενα. Ταυτόχρονα είναι έντονη η εντύπωση που μας δίνεται ότι το άτομο μέσα στην ομάδα προσπαθεί να ξεκουραστεί από το βάρος της υποκειμενικότητας του η οποία στο Εγωτικό επίπεδο της φαντασίωσης το καθιστά εξαιρετικά υπεύθυνο και ανεξάρτητο από το σύνολο με όλα τα θετικά και αρνητικά μιας τέτοιας διαφοροποίησης.

Αποσπάσματα μιας ανάλυσης υστερίας (περίπτωση Ντόρας)

Όταν απομακρυνθούμε από το θεωρητικό υπόβαθρο της ψυχανάλυσης συναντούμε την πρώτη μεγάλη κλινική περίπτωση του Freud την περίπτωση της Ντόρας. Εκεί βλέπουμε όλη την συμπτωματολογία, βασική τεχνική και θεραπεία της υστερίας. Ταυτόχρονα όμως παρατηρούμε τις δυσκολίες και τις αντιφάσεις του Freud ειδικότερα σε θέματα που άπτονται αυτού που είχε ονομάσει ο ίδιος μεταβίβαση και αντιμεταβίβαση. Το κυριότερο όμως επίτευγμα της συγκεκριμένης κλινικής περίπτωσης συνίσταται στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η ψυχική υπερδιέγερση έχει προκαθορισμένες συνέπειες στο σωματικό επίπεδο και στη διασύνδεση του σωματικού με το ψυχικό, νοηματικό, συναισθηματικό και συμβολικό. Η κατάσταση της υστερίας προσβάλλει όλες

τις ανωτέρω διαστάσεις του υποκειμένου. Ως εκ τούτου παρουσιάζεται σε ένα ευρύτατο φάσμα κλινικών διαταραχών και συνεπώς θα λέγαμε ότι η υστερική κατάσταση δεν είναι μια απλή νόσος αλλά ένα κοινό χαρακτηριστικό που το βρίσκουμε σε άλλοτε άλλο βαθμό στη κάθε ψυχική διαταραχή.

**Παρατηρήσεις σε μια περίπτωση ιδεοψυχαναγκαστικής νεύρωσης
«Ο άνθρωπος με τα ποντίκια»**

Όπως με την τελευταία συνάντηση που εξετάσαμε τα περί υστερίας έτσι και εδώ εξετάζεται η δεύτερη μεγάλη νευρωτική κατάσταση που αποκαλείται ιδεοψυχαναγκαστική νεύρωση. Αυτή βασικά συνίσταται στην ασυγκράτητη και ανεξέλεγκτη ροπή του ασθενή να απασχολείται με ιδέες του μυαλού του τις οποίες αναγνωρίζει ως παθολογικές. Εδώ αναφέρεται η περίπτωση εκείνου του ανθρώπου που μεταξύ πολλών άλλων έχοντας ακούσει από ένα συνάδελφο του απλά και μόνο για μια ανατολίτικη ιστορία για ποντίκια που εισέρχονται στο πρωκτό ενός ενόχου ως τιμωρία για τα παραπτώματά του ο Freud αναπτύσσει ολόκληρο το φάσμα και τις ιδιομορφίες της αντίστοιχης νεύρωσης. Η εν λόγω κλινική περίπτωση καταγράφει την προϊστορία της εξέλιξης της νόσου και την σχέση της με την κρυφή επιθετικότητα όσο και το σεξουαλικό ανικανοποίητο του ασθενούς. Επίσης πηγαίνοντας ακόμα βαθύτερα σε παλινδρομικό επίπεδο διαπιστώνει την σχέση της εν λόγω νοσηρής κατάστασης με την κανονική η μη κανονική εξέλιξη της πρωκτικότητας σε σωματικό, νοηματικό και συναισθηματικό επίπεδο.

**Αποσπάσματα της ιστορίας μιας παιδικής νεύρωσης
«Ο άνθρωπος με τους λύκους»**

Η τρίτη μεγάλη κλινική εργασία του Freud αφορά το όνειρο ενός νευρωτικού ασθενούς σε ανάλυση. Μια τρομακτική εικόνα επτά λύκων που κάθονται ήρεμα στα κλειδιά ενός δέντρου ακριβώς έξω από το παράθυρο που ατενίζει ο ασθενής και το οποίο ξαφνικά ανοίγει με μια ριπή ανέμου. Η εργασία ασχολείται με τον τρόπο τον οποίο ο Freud χειρίστηκε την νεύρωση του ασθενή του. Μέσα από το κείμενο βλέπουμε το βάθος των ασυνείδητων προεκτάσεων που καθορίζουν τα συμπτώματα του ασθενή, τη σημασία του ονείρου του, την εξέλιξη της νόσου του καθώς και την μεταβίβαση που προκαθορισμένα πρόκειται να αναπτυχθεί στον ασθενή με κατεύθυνση προς τον αναλυτή. Επίσης σ αυτή την τεραστίου ενδιαφέροντος κλινική περίπτωση διαπιστώνουμε όσο ποτέ άλλοτε τις αντιμεταβιβαστικές προεκτάσεις που αποδίδει ο Freud στον αναλυτή επί τη βάση του υλικού της συγκεκριμένης περίπτωσης. Υπό αυτή την έννοια το κείμενο αναδεικνύεται ως κλινικός καταλύτης επίλυσης δυσκολιών όσον αφορά την κατανόηση και τη χρήση της μεταβίβασης και αντιμεταβίβασης οι οποίες στη συνέχεια μέλλει να εξελιχθούν σε πυρηνικές εστίες επί του συνόλου των ψυχαναλυτικών πραγμάτων.

Η ερμηνεία των ονείρων - α' μέρος

Τίποτα δεν μπορεί να αποτελέσει καθοδηγητικό στοιχείο της πορείας μιας ανάλυσης επί τη βάση της λειτουργίας του ασυνείδητου ενός ασθενούς όσο το όνειρο. Αν η καθημερινότητα που αντιπροσωπεύεται στους συνειρμούς του ασθενή τίθεται υπό ερμηνεία και ψυχαναλυτική επεξεργασία το κρυφό περιεχόμενο το οποίο εμβαθύνει και κατευθύνει την ανάλυση με τρόπο που κανένας άλλος παράγοντας δεν μπορεί να αντικαταστήσει. Αυτό συμβαίνει επειδή μέσα από το όνειρο εκφράζεται υλικό όχι μόνο της ίδιας ή της προηγούμενης μέρας από τη ζωή του ασθενή αλλά κυρίως οι διασυνδέσεις αυτού του υλικού με ολόκληρη την προϊστορία του.

Η ερμηνεία των ονείρων – β' μέρος

Στη συνέχεια των ανωτέρω θα προσθέταμε ότι η συμπύκνωση και η μετάθεση της libido που λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο των μυστικών και ασυνείδητων διεργασιών του ονείρου όταν συνδέονται με τα πράγματα της συνείδησης συναποτελούν ότι πιο παραγωγικό μπορεί να υπάρξει για τον ασθενή στη διάρκεια της ανάλυσης του. Διότι αφενός μεν η συμπύκνωση καθορίζει με συμβολικό τρόπο τεράστιες κατηγοριοποιήσεις ψυχικών καταστάσεων αφετέρου δε η μετάθεση μπορεί να μετακινεί αυθαίρετα υλικό μιας κατηγοριοποίησης σε μια άλλη. Και οι δύο αυτές δυναμικές καταστάσεις εξυπηρετούν πρωτίστως την οικονομία του ψυχικού οργάνου η οποία

τίθεται προς ερμηνεία στην ανάλυση και δίνει την ευκαιρία επανεκτίμησης των πραγμάτων του ασυνειδήτου.

Η παιδική σεξουαλικότητα στη βάση της νεύρωσης του ενήλικου: Η περίπτωση του «μικρού Χανς»

Η περίπτωση " του μικρού Χανς" όπως αποκαλείται θα λέγαμε ότι είναι μια άκρως ιδιαίτερη «ψυχαναλυτική εργασία». Ο Freud καθοδηγούσε τη θεραπεία του μικρού Χανς μέσω του πατέρα του παιδιού ο οποίος κατά βάσιν εκτελούσε την θεραπευτική διαδικασία . Ο μικρός Χανς υπέφερε από φοβίες (φόβος για τα άλογα, άγχος, αγοραφοβία) τις οποίες συζητούσε ο πατέρας με τον Freud ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Συνεπώς η εν λόγω εργασία με κανένα τρόπο δεν μπορεί να συμπεριληφθεί ως κλινικό ψυχαναλυτικό κείμενο μεταβιβαστικού περιεχομένου αν και μπορεί κάλλιστα να μελετηθεί ως ένα ερευνητικό σχέδιο του Freud αφενός μεν όσο αφορά την προσπάθειά του να ερευνήσει το Οιδιπόδειο Σύμπλεγμα σε βάθος και να επιβεβαιώσει στοιχεία και της δικής του αυτοανάλυσης , αφετέρου δε να πειραματιστεί με την κατ' εκείνη την εποχή ασαφή έννοια της μεταβίβασης και της σημασίας της. Είναι προφανές ότι εν προκειμένω το φαινόμενο της μεταβίβασης αφορά περισσότερο τον πατέρα του μικρού Χανς με τον Freud καθώς και την μεταλλασσόμενη οιδιποδειακή σχέση του μικρού Χανς με τον πατέρα του παρά τη σχέση του παιδιού με τον Freud. Βέβαια, σύμφωνα με τα ανωτέρω ,στη συγκεκριμένη εργασία μελετώντας την από ψυχοπαθολογική οπτική, διαπιστώνουμε όλο το εύρος των αρχαϊκών στοιχείων του οιδιπόδειου συμπλέγματος καθώς και τις ναρκισσιστικές παρεισφρήσεις που στην περίπτωση του Χανς εκφράζονται με ολόκληρο τον αυθορμητισμό τους.

Νεύρωση και ψύχωση

- Μετά τις νευρώσεις, η μελέτη των ψυχώσεων
- Η απώλεια της πραγματικότητας στη νεύρωση και στην ψύχωση
- Ψυχαναλυτικές παρατηρήσεις για την αυτοβιογραφία μιας περίπτωσης παράνοιας «Ο Δικαστής Schreber»
- Η άρνηση

Μεταξύ νεύρωσης και ψύχωσης θα πρέπει να θέσουμε στο πλαίσιο του ψυχισμού μια αμυδρά και διαρκώς μετακινούμενη διαχωριστική γραμμή, ανεξάρτητα της ψυχαναλυτικής σχολής που υποστηρίζει κάποιος. Αυτή η γραμμή βοηθάει αποφασιστικά στην αντίληψη και την επίλυση πολλών κλινικών ζητημάτων που η νεύρωση από μόνη της αδυνατεί να δώσει ικανοποιητικές απαντήσεις. Η βασική αρχή που διέπει την ύπαρξη αυτής της διαχωριστικής γραμμής βρίσκεται στην παγκοσμιότητα της κλινικής αναγνώρισης από την στιγμή κατά την οποία η νεύρωση αρχίζει να σχηματοποιείται ως νοσηρή κατάσταση και ως συνάρτηση ή ως αποτέλεσμα της εμφάνισης του Οιδιπόδειου Συμπλέγματος. Συνεπώς σε αντίθεση με τη νεύρωση, δικαιολογημένα μπορούμε να θεωρήσουμε ότι η ψύχωση έχει τις προσομοιοτικές της προελεύσεις σε ένα προ-οιδιπόδειο χρόνο. Συγκεκριμένα η ψύχωση αφορά την δυαδική προσκόλληση του ασθενούς αφενός επί του πρώιμου αντικειμένου με όλες τις αρνητικές συνέπειες μιας τέτοιας διαδρομής και αφετέρου επί του παρόντος αντικειμένου με όλες τις θετικές συνέπειες μιας ιστορικής αναδρομής ερωτοτροπισμού (δηλ. προδιάθεσης του παιδιού προς τον γονέα). Κατόπιν τούτου αντιλαμβανόμαστε ότι στην περίπτωση της ψύχωσης η φροϋδική εκδοχή η οποία δεν συζητείται ευρέως και σχετίζεται με το ότι οι ψυχωτικές διεργασίες ξεκινούν και αυτές από το οιδιπόδειο σύμπλεγμα με πορεία προς τα πίσω χρήζουν μερικώς αναθεώρησης και γι' αυτό το λόγο και η δυσκολία στην αντιμετώπισή τους.

Η ανάδειξη της ιδιαιτερότητας της σεξουαλικότητας του ανθρώπου μέσα από τις «Τρεις Μελέτες για τη Σεξουαλικότητα»

Η σεξουαλικότητα υπό την στοιχειώδη της μορφή που εξετάζεται στα «Τρία Δοκίμια για τη Σεξουαλικότητα» του Freud έχει ένα κατ' επίφαση βιολογικό χαρακτήρα. Αυτός υποτίθεται ότι καθορίζει τα πάντα, ο Freud είπε «η ανατομία είναι η μοίρα μας». Στην πορεία όμως των πραγμάτων διαπιστώνουμε ότι αυτό δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένα πρόπλασμα του τι πρόκειται να ακολουθήσει. Η εμφάνιση του ψυχισμού εμπεριέχει φαντασιώσεις οι οποίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τη σεξουαλικότητα και το σύνολο των διεργασιών της που λαμβάνουν χώρα σ' ένα ασυνείδητο επίπεδο και εκφράζεται μέσα από την ποικιλομορφία των συναισθημάτων. Αυτά

εμπεριέχονται μέσα στο σύνολο των αντιπροσωπεύσεων είτε σε μυϊκό επίπεδο κινήσεων, είτε σε επίπεδο νοημάτων, είτε ακόμα και σε επίπεδο προ υπαρχόντων συναισθημάτων αλλά εν πάση περιπτώσει πάντοτε μέσα στα πλαίσια άλλοτε άλλου βαθμού οργανωμένου λόγου.

Μερικές ψυχολογικές συνέπειες της ανατομικής διαφοράς μεταξύ των φύλων

- Η σεξουαλική ανάπτυξη στο αγόρι και στο κορίτσι
- Το διαφορετικό οιδιπόδειο στο αγόρι και στο κορίτσι

Οι διαφορές μεταξύ των φύλων εξαιτίας της απώθησης είτε χάνονται ως προς τη βιολογικότητά τους είτε ενισχύονται είτε διαστρέφονται. Επιπλέον η σεξουαλικότητα παίρνει μορφές που είναι εκτός του βιολογικού πλαισίου και που λειτουργούν ως φαντασιώσεις. Αυτές οι φαντασιώσεις ενδεχομένως να είναι κατά πολύ περισσότερο καθοριστικές από οτιδήποτε άλλο μπορεί να υπάρξει ως λειτουργικά σημαντικό στον ανθρώπινο ψυχισμό. Γι' αυτούς τους λόγους το αγόρι και το κορίτσι, ο άντρας και η γυναίκα, στην πορεία των πραγμάτων ξεκινούν ως σεξουαλικά όντα με ενστικτικά χαρακτηριστικά προχωρούν στην πορεία της εξέλιξης του ψυχισμού τους αναπτύσσοντας λιβιδινικά χαρακτηριστικά στη συνέχεια οργανώνονται ως όντα με πνευματικά χαρακτηριστικά και παραμένουν ως σύμπλοκες οντότητες με χαρακτηριστικά όλων των τριών ανωτέρω κατηγοριών και συνεπώς την πολυπλοκότητα του ανθρώπινου ψυχισμού.

Φετιχισμός – Ο μηχανισμός της άρνησης και της απάρνησης

Υπάρχει ένα βασικό ερώτημα ως προς την σεξουαλική διαφορετικότητα των ανθρώπων αν δηλαδή κατά την πορεία του οιδιπόδειου συμπλέγματος δημιουργείται αξεπέραστος θυμός, απογοήτευση και άγχος εξαιτίας του φόβου του ευνουχισμού στους άντρες ή της κατάστασης του ευνουχισμού στις γυναίκες. Μήπως δηλαδή η επίλυση του συμπλέγματος θα ήταν εφικτή για το άτομο αν μπορεί να αρνηθεί τα τυπικά χαρακτηριστικά της σεξουαλικής του ταυτότητας έτσι ώστε να κινηθεί προς μια αδιαφοροποίητη περιοχή όπου τα φύλα θα έρθουν βιολογικά κοντύτερα μεταξύ τους και θα απαλλαγούν κατ' αυτόν τον τρόπο κάθε ναρκισσιστικής απειλής και συνεπώς κάθε τιμωρητικής επιβολής. Αυτό φυσικά δεν θα μπορούσε ποτέ να καταστεί δυνατό παρά μόνο σ' ένα φαντασιωτικό επίπεδο λειτουργικότητας του ψυχισμού. Κατ' αυτό τον τρόπο είναι κλινικά πιθανό να υπάρχουν καταστάσεις μιας κάποιας απώθησης του σεξουαλικού ενστίκτου και της λιβιδινικής του προσομοίωσης προς κάτι αμιγώς φαντασιακό και ανύπαρκτο. Υπό αυτή την έννοια ένα αντικείμενο, ένα μέρος του σώματος αλλά ενδεχομένως και μια απλή ιδέα θα μπορούσε να συγκαλύπτει την επιθυμία η οποία θα εκφράζεται με ένα αλλότριο σεξουαλικό τρόπο που αποκαλείται φετίχ.

Τοτέμ και Ταμπού: Η απαγόρευση της αιμομιξίας

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι στο βαθύ ασυνείδητο του ανθρώπου υπάρχει ένα διαχρονικό ερώτημα το οποίο άπτεται του κατά πόσο είχε νόημα η απαγόρευση της παιδικής σεξουαλικότητας ή επιβλήθηκε προς εξυπηρέτηση γονεϊκών ιδιοσυγκρασιών. Αυτό το τεράστιο υφέρπον οιδιπόδειο ζήτημα ίσως ποτέ να μην εξαφανισθεί από τον ασθενή έστω και αν φαινομενικά κανείς δεν το συζητά λόγω του ότι έχει ιστορικές αναδρομές τόσο παλιές στη διαμόρφωση της ανθρώπινης ύπαρξης οι οποίες σίγουρα έχουν οργανωθεί στο Εγώ σε τέτοιο υψηλό βαθμό εγωσυντονισμού που κάθε αντίρρηση επ' αυτού να συνιστά κάτι το εξωφρενικά παράλογο. Στα τοτέμ και ταμπού των διαφόρων κοινωνιών βρίσκεται συμπυκνωμένη η προϊστορία της αιμομιξίας και των απέραντων ατομικών και κοινωνικών διασυνδέσεων που εμπλέκονται σ' αυτή την φαινομενικά απλή συνουσιακή απαγόρευση. Στο τοτέμ βλέπουμε ένα υπερσυμπυκνωμένο συμβολισμό να υπονοεί την προϊστορία ενός κατά βάσιν φοβικού αιμομικτικού παραληρήματος. Κατά αντίστοιχο τρόπο στο ταμπού ενυπάρχει όλη η ιδεολογική μυστικοπάθεια απαγορευμένων πραγμάτων που δεν μπορούν να ειπωθούν χωρίς άγχος, αντίσταση και ψυχοπαθολογική παρουσία.

Εισαγωγή στο Ναρκισσισμό

Η πρώτη φυσικά ερωτική σχέση του ατόμου είναι με τον εαυτό του. Για την αυτοπροστασία και αυτοσυντήρηση του. Αυτή η σχέση πολύ νωρίς διακυβεύεται υπό την πίεση στην οποία υπόκειται ο ναρκισσισμός να ενδώσει εξαιτίας των κελυσμάτων που εκ πρώτης όψεως φαίνονται να

προέρχονται από το περιβάλλον. Ως αντάλλαγμα αυτής της ναρκισσιστικής υποχώρησης προσφέρεται η ομορφιά της συνουσιακής σχέσης με τον Άλλον. Το ερώτημα που διαχρονικά έχουμε να αντιμετωπίσουμε είναι κατά πόσο η ανωτέρω αυνανιστική σχέση του ατόμου με τον εαυτό του είναι προτιμότερης μιας εργώδους συνουσιακής σχέσης με τον Άλλον και υπό ποιες προϋποθέσεις. Ένα συνεπαγόμενο ερώτημα των ανωτέρω έχει να κάνει με το κατά πόσο η αναστολή της αυνανιστικής σχέσης και η προτροπή προς τη δημιουργική σχέση με το αντικείμενο που καταλύει τη ναρκισσιστική ευημερία γίνεται εξ ανάγκης η εκ προθέσεως. Στον βαθμό που η συσσωρευμένη libido δεν εκτονώνεται αυνανιστικά είναι σίγουρο ότι η αντικειμενότροπο εκτόνωση συνιστά λύση ενός διαχρονικού προβλήματος του υποκειμένου. Το πολύπλοκο και πολυδιάστατο αυτό ζήτημα έχει κληθεί η ψυχανάλυση να το απαντήσει και οι κλινικές του προεκτάσεις συνιστούν ένα τεράστιο μέρος αυτών των προσπαθειών.

Το οικονομικό πρόβλημα του μαζοχισμού

- Ο πρωτογενής μαζοχισμός
- Ο ηθικός μαζοχισμός
- Η επανασεξουαλικοποίηση του Οιδιπόδειου συμπλέγματος

Η κατάσταση κατά την οποία ο ναρκισσισμός ενδίδει και η συνουσιακή σχέση εξασφαλίζεται, από τη μια καλύπτει ένα τεράστιο έλλειμμα ευχαρίστησης και σεξουαλικής εκπλήρωσης αλλά ακόμα και αυτό υπολείπεται των τεράστιων λιβιδινικών αναγκών του ατόμου που αναμένουν εκτόνωση και κάποιας μορφής επένδυση. Οι πρωτογενείς και οι δευτερογενώς δημιουργούμενες εξαιτίας του οιδιπόδειου συμπλέγματος ανάγκες είναι τόσο μεγάλες που ένα μέρος της λιβιδινικής φόρτισης παραμένει μαζοχιστικό, αυτοερωτικό, βασανιστικό αλλά και αντιδραστικό ευχάριστο. Η ευχαρίστηση της ανωτέρω παραδοξολογίας σχετίζεται με την εκ προοιμίου αναστολή πρωτογενών ικανοποιήσεων που απωθήθηκαν βίαια. Η εν λόγω βιαιότητα παίρνει τη μορφή ακόμα και ηθικής των ψυχικών πραγμάτων υπόστασης. Κάτω από αυτές τις συνθήκες μια επιτυχούς βαθμού αποσεξουαλικοποίηση του Οιδιπόδειου συμπλέγματος μπορεί να αναστραφεί και αυτό να αποτελέσει επανεμφάνιση συμπτωμάτων κατά τη διάρκεια της ανάλυσης.

Αναστολή, σύμπτωμα και άγχος

- Ο φόβος του αποχωρισμού και της απώλειας του αντικειμένου
- Η κινητήριος δύναμη της απώθησης: Το άγχος του ευνουχισμού

Η μεγαλύτερη απώλεια του ανθρώπου είναι φυσικά η αίσθηση της απώλειας του εαυτού του. Η Ψυχανάλυση έκανε ώστε αυτή η τόσο αφηρημένη έννοια να αποκτήσει μια σταθερή βάση και να αποδοθεί στο Οιδιπόδειο Σύμπλεγμα. Πράγματι η απώλεια εαυτού ξεκινάει από τη σωματική απώλεια με αρχική φαντασίωση τον ευνουχισμό. Το άγχος μιας τέτοιας συγκυρίας επεκτείνεται κατά την Οιδιπόδεια φάση και μετέπειτα όχι μόνο στο αγόρι αλλά και στο κορίτσι υπό τη μορφή φαντασιώσεων φθόνου του ανατομικού πέους, επιθετικότητας απέναντι στο πρωτογενές αντικείμενο (τη μητέρα) υπεύθυνου για τον γυναικείο ευνουχισμό, εκτροπή της λιβιδινικής ενέργειας προς την αμφιθυμικότητα και την υφέρπουσα λεσβιακότητα. Κατά την ενηλικίωση πολλές ανεσταλμένες συμπεριφορές του ενστίκτου αφορούν την ευνουχιστική κατάσταση και τις προεκτάσεις της με δεδομένο ότι με την πάροδο του χρόνου η εξέλιξη της συμβολοποίησης μεταφέρει όλα τα στοιχεία της ανατομικότητας αφενός μεν στο ιδεατό επίπεδο, αφετέρου δε στο συναισθηματικό επίπεδο.

Μεταψυχολογία

- Ενορμήσεις και πεπρωμένα ενορμήσεων
- Η απώθηση

Μια μεγάλη κριτική διαχρονικά για την ψυχανάλυση είναι η εκλαμβανόμενη ως έλλειψη ενός σταθερού θεωρητικού μοντέλου. Αυτό έχει δώσει το έναυσμα για τις ποικίλες ψυχαναλυτικές θεωρήσεις που γνωρίζουμε ότι έχουν διακινηθεί κατά την διάρκεια της μέχρι τώρα ψυχαναλυτικής πορείας. Αυτή η ποικιλομορφία έχει εξελιχθεί στη διαμόρφωση των αποκαλούμενων ψυχαναλυτικών σχολών με κυριότερες από αυτές: α) την κλασική ψυχαναλυτική σχολή β) τη σχολή των αντικειμενοτρόπων σχέσεων γ) την ανεξάρτητη σχολή των Ψυχαναλύσεων και δ) την σχολή της

Ψυχανάλυσης του Εγώ αλλά και ποικίλες άλλες οι οποίες συνδυάζουν στοιχεία από τις παραπάνω. Ο όρος μεταψυχολογία παρουσιάστηκε πρώτα από τον ίδιο τον Freud προκειμένου να καλύψει αυτό το θεωρητικό έλλειμμα και μάλιστα σε τρία βασικά επίπεδα όπως χαρακτηριστικά είχε θεωρήσει πράγμα που και ως σήμερα συχνά χαρακτηρίζεται ως δυσνόητο. Στην πράξη αυτή η κριτική δεν είναι βοηθητική καθόσον το εντελώς αντίθετο θα λέγαμε ότι ισχύει. Οι τρεις μεταψυχολογικοί παράμετροι που ανέφερε ο Freud ως πρωτεύουσας σημασίας είναι α) η οικονομική διάσταση της ψυχανάλυσης β) η τοπογραφική μορφολογία της ψυχανάλυσης και γ) η δυναμική διάσταση της ψυχανάλυσης. Τα τρία αυτά στοιχεία του ψυχικού οργάνου κατά βάση συνδυαζόμενα μεταξύ τους περιγράφουν την αναγκαιότητα (οικονομικό), την ρεαλιστικότητα (τοπογραφικό) και την αλληλεπίδραση (δυναμικό) των συμβάντων του ασυνειδήτου. Εάν οι ενορμήσεις και η πρωταρχική τους έκφραση μέσω των ενστίκτων που έχουν ως αποτέλεσμα την απώθηση και την δημιουργία του ασυνειδήτου μπορούν να εναρμονιστούν στα τρία ανωτέρω επίπεδα τότε θα μπορούσαμε να δεχτούμε ότι κάθε ψυχαναλυτική θεραπεία μπορεί δυναμικά να είναι επιτυχής. Καθώς κάτι τέτοιο δεν έχει επιτευχθεί έως σήμερα υπάρχει το περιθώριο περαιτέρω μελέτης των τριών παραμέτρων της μεταψυχολογίας κάτι που δεν θεωρείται εύκολη προσπάθεια.

Το ασυνείδητο

Η αρχή της ηδονής και η αρχή της σταθερότητας
Πένθος και Μελαγχολία

Κάθε αναφορά στην μεταψυχολογία και την τρισδιάστατη υπόστασή της είναι αδύνατον να κάνει νόημα χωρίς την αρχή της ηδονής και την αρχή της σταθερότητας, δύο πυλώνες επί των οποίων στηρίζεται η μελέτη του ασυνειδήτου και συνδέουν το βίωμα με το άγνωστο πράγμα που συνιστά τουλάχιστον ένα σημείο ευχαρίστησης ή ικανοποίησης. Η μεγάλη ανακάλυψη του Freud σε σχέση με την επιδίωξη της ευχαρίστησης ή ακόμα και της ηδονής σχετίζεται με την απώλεια η οποία απογοητεύει και κατά πολλούς καταστρέφει τη συνέχεια του Εγώ. Σ' αυτή την περίπτωση δημιουργούνται προϋποθέσεις πένθους και μελαγχολίας τις οποίες το Εγώ μη δυνάμενο να αντέξει φαντασιώνει το αποκαλούμενο αντικείμενο ως μη απολεσθέν κάτι το οποίο έχει τεράστιες κλινικές συνέπειες παραληρηματικού χαρακτήρα. Επαφίεται στις δυνάμεις του Εγώ κατά πόσο θα δεχθεί να αντικαταστήσει το απολεσθέν αντικείμενό του ή εξαιτίας της απώλειας να επιδιώξει την αυτοκαταστροφή του.

Το μέλλον μιας αυταπάτης

- Η γέννηση των θρησκευτικών ιδεών
- Η επιστήμη δεν είναι αυταπάτη
- Ο Μωυσής και η μονοθεϊστική θρησκεία

Στην αναζήτηση του ατόμου να υπερβεί την νεύρωσή του η οποία σχηματοποιήθηκε όσο τίποτα άλλο μέσα από το οιδιπόδειο σύμπλεγμα μια μείζονα φαντασιωτική διέξοδος επιτεύχθηκε μέσα από την θρησκεία όπου η περίπτωση του Μωυσή αποτελεί ένα χρήσιμο σημείο αναφοράς. Μια τέτοια αυταπάτη μπορεί να μεταφέρει όλο το σκηνικό του οιδιπόδειου συμπλέγματος από τον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου προς τα έξω και να του δίνει τη δυνατότητα να έχει αποτελεσματικούς μηχ/μούς άμυνας πρακτικά εφαρμοζόμενους και ψυχολογικά άλλοτε άλλου βαθμού επάρκειας προκειμένου να διάγει κατά το μάλλον ή ήττον μια ήρεμη ζωή. Ταυτόχρονα με την παραπάνω αυταπάτη ο Freud φέρνει ως αντιστάθμισμα την επιστήμη όπου ανά πάσα στιγμή υπάρχει η ασυνείδητη αμφισβήτηση των θρησκευτικών δοξασιών. Επιστημονικά ευρήματα καλούνται διαρκώς να καλύπτουν το εν λόγω κενό.

Ο πολιτισμός πηγή δυσφορίας

- Ο ρόλος της επιθετικότητας
- Ο σκοπός της ύπαρξης, η αναζήτηση της ευτυχίας και η αποφυγή του πόνου

Μέσα από την αυταπάτη του Εγώ σιγά σιγά και πάντοτε με την μετουσιωτική βοήθεια των επιστημών δημιουργείται ο αποκαλούμενος πολιτισμός του ενστίκτου. Κατά την πολύπλοκη διαδρομή αυτής της διαδικασίας του ενστίκτου παρατηρείται ότι αυτό μεταμορφώνεται σε κάτι περισσότερο αποδεκτό αποκαλούμενο libido έτσι ώστε να μην χρειάζεται να απωθηθεί διαρκώς με μαζικότητα και βιαιότητα αλλά σιγά και προοδευτικά.

Τέχνη και ψυχανάλυση

Ούτε η θρησκεία ούτε ο πολιτισμός είναι ικανά να προσφέρουν μέσω του Εγώ την επιβολή επί του ασυνειδήτου το οποίο συνίσταται από πλήθος ενστικτικών διεγέρσεων κατά βάση σεξουαλικού περιεχομένου. Και όμως η δύναμη του ενστίκτου απειλεί να κάνει την επανεμφάνισή της στο Εγώ ανά πάσα στιγμή. Συνεπώς ως μια επιπλέον διέξοδο βοηθητική των μετουσιωτικών πραγμάτων του ενστίκτου που μεταμορφώθηκε σε libido έκανε την εμφάνισή της η τέχνη. Κατά αυτήν μικρές και επαρκώς αποδεκτές κατά τεκμήριο ονειρικού περιεχομένου λιβιδινικές ποσότητες μπορούν να διακινούνται εντός του Εγώ εκ του ασφαλούς με κανόνες αποδεκτούς από την δομή του πολιτισμού. Υπό αυτή την έννοια η τέχνη αποκτά καθοριστικές ιδιότητες που στην πράξη είναι βοηθητικές για την ψυχική υγεία του ανθρώπου.

Ψυχανάλυση: Σχεδόν 140 Χρόνια μετά το 'Project'

Το ψυχαναλυτικό οικοδόμημα ίσως να είναι το μεγαλύτερο που έχει υπάρξει στην ιστορία της ανθρωπότητας. Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι αν η νεύρωση υφίσταται ως γενικευμένη κατάσταση επί του συνόλου των ατόμων που έχουν βιώσει το οιδιπόδειο σύμπλεγμα η ψυχανάλυση έρχεται να δώσει μια αποτελεσματικότερη διέξοδο. Η διέξοδος αυτή δεν βασίζεται στη διάνοηση ούτε σε βάσεις επί του υλικού και πραγματικού. Αντίθετα η ψυχανάλυση βασίζεται επί αυτού του ίδιου παράγοντα που δημιουργεί την νεύρωση απευθείας με την διαλεκτική της με το ένστικτο. Η πολύπλοκη αυτή εφαρμογή με την προ-ιστορία των άνω 140 ετών έχει ακόμα τεράστιο δρόμο να διανύσει όπως το είχε περιγράψει ο Freud τα τελευταία χρόνια της δημιουργικής του ζωής.